

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2013:B38

Biskopens stallar

Omläggning av tak samt reparationer i timmerstomme

Antikvarisk medverkan

Kv Hagbard 4
Västerås socken
Västmanlands län

Fredrik Ehlton
Sara Bäckman

**Biskopens
stallar**
Omläggning av tak samt reparationer i timmerstommen

Antikvarisk medverkan

Kv Hagbard 4
Västerås socken
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM130024

*Fredrik Ehlton
Sara Bäckman*

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlskatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2014

Omslagsfoto: Stallarna sett från Svartån.

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Fredrik Ehltton och Sara Bäckman, Västmanlands läns museum.

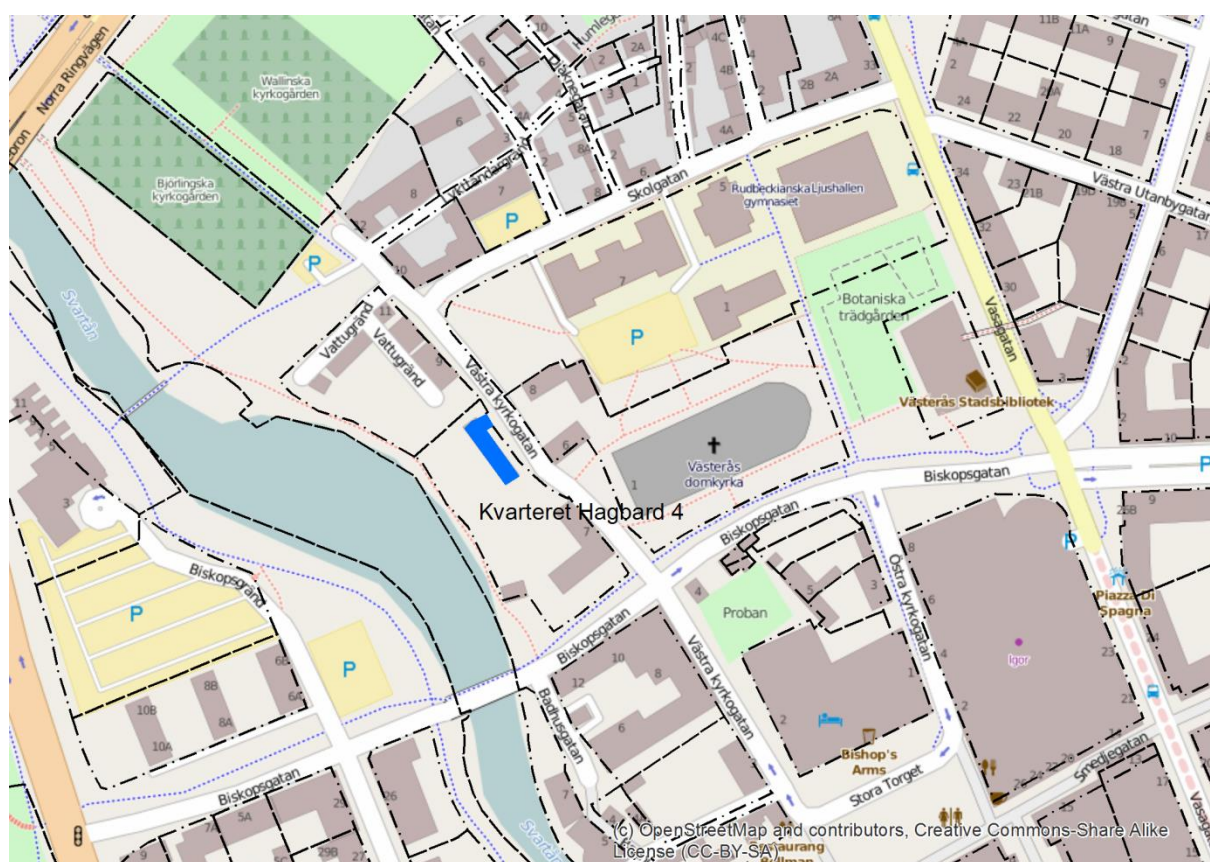
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-09-6

Inledning

Byggnaden ligger vid domkyrkoområdet, mitt i den äldsta delen av Västerås. På andra sidan gatan finns domkapitlets byggnader och Rudbeckianska skolan med gymnasielunden. Biskopens stallar är belägna inom ett område med bebyggelse som är mycket kulturhistoriskt intressant och hela kvarteret Hagbard 4 är förklarad som byggnadsminne sedan 1935 och övergick 2003 till byggnadsminne enligt 3 kap. KML.

Västerås stift ansökte om att renovera taket och reparera rötskador i stommen på Biskopens stallar. Länsstyrelsen i Västmanlands län gav tillstånd till åtgärden i beslut daterat 2013-02-12 (Dnr. 432-6306-12). För antikvarisk medverkan svarade Västmanlands läns museum genom byggnadsantikvarie Fredrik Ehltun och Sara Bäckman som även har sammanställt denna rapport. Åtgärderna genomfördes under sommar/höst 2013.

Karta över området kring Västerås domkyrka. Biskopens stallar är markerat i blått. Fastighetsgränser från digitala fastighetskartan från 2004.

Villkor i Länsstyrelsen beslut

I det tillstånd som utfärdades av Länsstyrelsen ställdes ett antal villkor. Dessa var:

- Trasiga tegelpannor kasseras. Övriga tegelpannor återanvänds och samlas på takfallen mot gatan. Trasiga tegelpannor ersätts med nya tegelpannor av enkupigt lertegel.
- Endast rötskadade delar av undertaket avlägsnas och ersätts med ny råspont av god kvalitet och med samma dimensioner och utförande som befintligt.
- Endast rötskadade delar av stommen avlägsnas intill friskt virke. Nytt virke ska vara av högkvalitativ furu och med dimensioner och bearbetning som befintligt.

- Befintlig ventilationshuv får avlägsnas.
- Rännal utförs likt befintligt.

Historik och beskrivning

Västerås domkyrka i tegel stod klar 1271, byggnaden har sedan under årens lopp förlängts och försetts med ett torn. Området kring Domkyrkan bebyggdes med hus kopplade till den kyrkliga verksamheten. Konsistoriehuset, Biskopsgården och Proban är byggnader med medeltida spår som fortfarande står kvar på platsen. I området fanns även ett hospital och troligen även ett mynthus.

Under 1600-talet genomgick Västerås en förändring mot en rutnätsplan. Gator rätades ut och breddades för att förbättra kommunikationer och få större utrymmen i staden. Domkyrkoområdet och Kyrkbacken lämnades relativt orört.

1714 härjades området av en förödande brand. Domkyrkan och Biskopsgården klarade sig, men delar av bebyggelsen på Kyrkbacken drabbades. Under 1700-talet var bebyggelsen kring Biskopsgården gles, de tomma ytorna användes ofta till odling.

Biskopens stallar är troligen uppförda under 1700-talet och förekommer på en avbildning av området av Elias Martin från 1780-talet.

Detalj av målning från 1780-talet av Elias Martin.

Byggnadsbeskrivning

Byggnaden är uppförd i timmer i en våning med synliga utknutar. Den är byggd i vinkel på en grund av natursten. Eftersom marken sluttar ned mot ån är grunden högre mot gården än mot Västra Kyrkogatan. Delar av fasaden är klädd med locklistpanel. Byggnaden är målad med röd slamfärg. Sadeltaket är täckt med enkupigt lertegel. Mot gatan finns ett fåtal mindre fönster samt flera dubbelportar. Portarna är klädda med stående slät panel. Även mot ån finns ett fåtal mindre fönster.

Byggnaden är, som tidigare nämnts, förklarat som byggnadsminne med mycket höga kulturhistoriska värden. Byggnadsmaterial, volym och utformning visar på äldre hantverksmetoder. Kopplingen till Biskopsgården och dess placering längsmed Västra kyrkogatan är ett pedagogiskt exempel på hur den äldre stadsbilden såg ut. De kulturhistoriska värdena upprätthålls genom att byggnaden bevaras i sin helhet.

Byggnadsvårdsåtgärder

Omläggning av tak

Villkoren som ställdes i Länsstyrelsen beslut följdes och entreprenören gjorde bedömning av vilka pannor som gick att återanvända. Tegelpannorna var av varierande ålder, storlek och form. En stor del av pannorna var spruckna med mycket påväxt av lavar och mossa. De återanvända pannorna samlades på den nordvästra vinkeltillbyggnaden som har gaveln mot Västra kyrkogatan.

Undertaket bestod av ny råspont, troligen tillkommen under 1980-talet. Från insidan såg det ut att vara i gott skick. När pannorna plockades bort upptäcktes stora skador på råsponten och den fick, i sin helhet bytas ut.

Täckskivor som satt pånocken byttes ut motnockpannor.

I ansökan framkommer att sk ”Mögelstoppers” skulle monteras på undertaket. Länsstyrelsen ställde sig tvekan till dessa och inga sådana installationer genomfördes.

Ränn dalen i vinkeln byttes ut mot ny i lika befintligt utförande i röd plåt..

Resultat

Renoveringsarbetena på Biskopens stallars tak har skett enligt länsstyrelsens beslut och är godkända ur antikvariskt perspektiv.

Taket innan omläggning. Vlm_kmvFE-2812

Takutsprång innan omläggning. Vlm_kmvFE-2813

Undertak från insidan innan omläggning. Vlm_kmvFE-2816

Taket under renovering, gamla takkonstruktionen Synlig. Vlm_kmvFE-3020

Nytt underlagstak med ströläkten utlagd. Vlm_kmvFE-3032

Omlagd del av taket. Vlm_kmvFE-3399

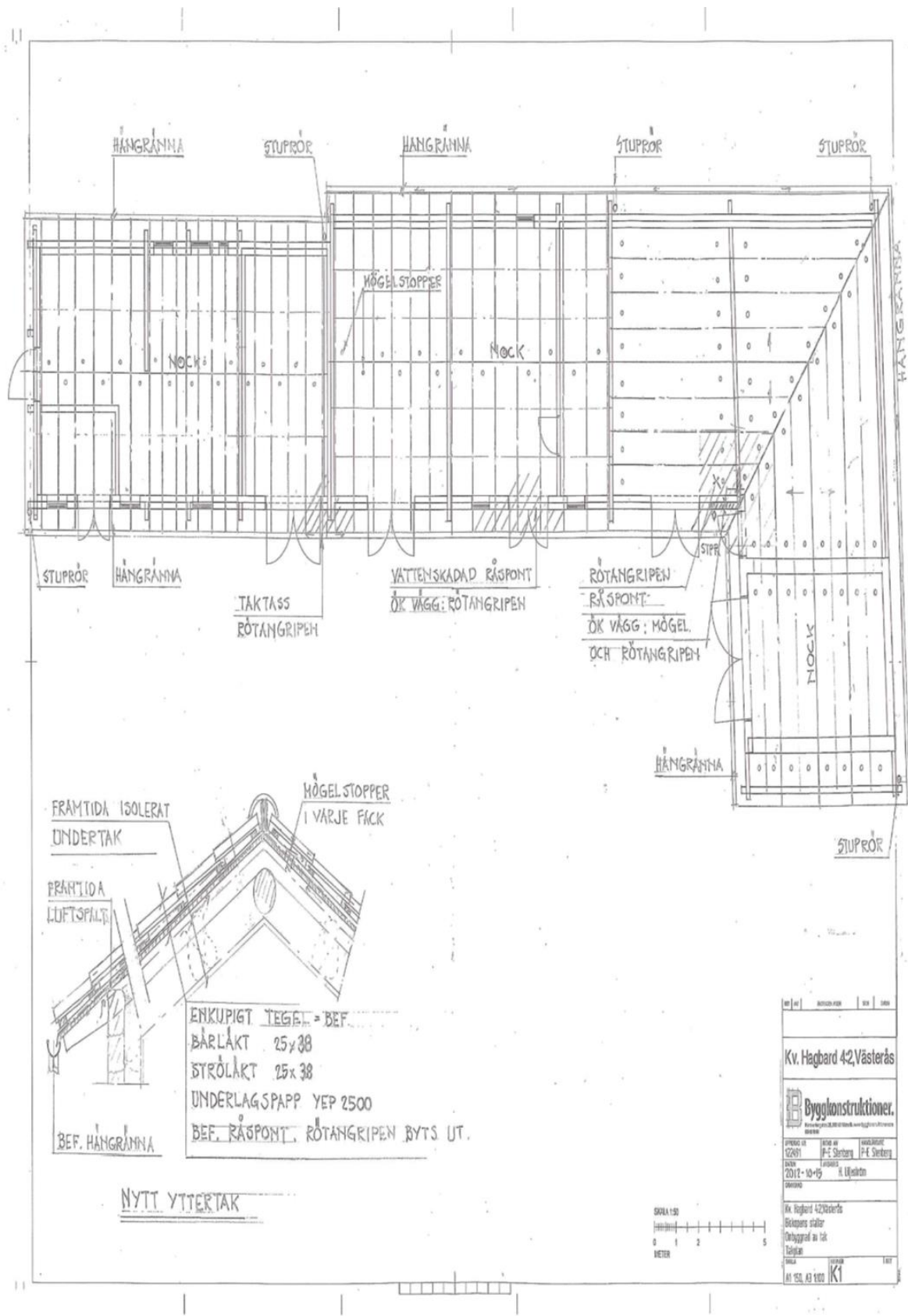
Läktning och nya pannor. Vlm_kmvFE-3402

Äldre återvunna pannor i takfall mot Västra kyrkogatan. Vlm_kmvFE-3405

Biskopens stallar efter takomläggning. Vlm_kmvFE-4302

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM130024
<i>VO Kulturmiljö; projektnr:</i>	3-13-107
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	432-6306-12
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Hagbard 4
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Västerås
<i>Kommun:</i>	Västerås
<i>Ägare-beställare:</i>	Västerås stift Britas Lennart Ericsson Box 7 721 03
<i>Projektledare:</i>	Bygg & fastighetskonsult Lars-Åke Augustsson AB Klockarvägen 19 635 31 Kvicksund
<i>Entreprenör:</i>	Byggcompaniet i Mälardalen AB Jesper Forsell Mästaregatan 5 731 50 Köping
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarie Fredrik Ehlton och Sara Bäckman Karlskatan 2 722 14 Västerås Tel: 021-39 32 22

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-09-6